

verin^u IV, *virinos*^u II, *nu veruno(ă)şa*¹⁾ IV, *verună(o)şat'e*¹⁾ IV,
*nu verenoşa*¹⁾ III, *nu^mverunăşa*¹⁾ IV « nu învenina »
d'igănă III « sănătoasă »
yindr^u III, *d'inarsulu-n d'ob*^u IV « rachiul în fedeleş », *vinars*^u V
viñirîa [bis] V
d'innovatu IV

E. PETROVICI

3. CU PRILEJUL BULETINULUI ATLASULUI LINGUISTIC ITALIAN²⁾

Autorii Atlasului Linguistic italian, M. Bartoli, Ugo Pellis și G. Vidossi, publicau, înainte de apariția acestui buletin, toate informațiile despre ALIT. în rev. « *Ce fastu?* », *bolletino mensile della Società filologica friulana* « G. I. Ascoli ». În 1932 Direcția Atlasului hotărăște publicarea acestui buletin, cu următorul scop: a da informații despre ALIT.; a discuta valoarea Atlaselor lingvistice; a arăta cele mai bune criterii pentru adunarea și publicarea materialului de limbă; a prezenta din când în când rezultate din anchetele pe care le fac; a informa pe cititorii buletinului ce se lucrează în domeniul atlaselor lingvistice și onomastice, etc.

Publicația noastră salută cu satisfacție deosebită acest buletin. Colaborarea noastră cu ALIT.-ul datează încă din 1927, când autorul acestor rânduri a avut fericirea să participe la ancheta pe care o făcea Ugo Pellis la Cortina d'Ampezzo și să profite mult din experiența acestui călit anchetator. Această colaborare s'a continuat și în 1933, când anchetatorii celor două atlase (ALIT. și ALR.) au studiat graiul istroromân din Briani (Valdarsa), cu același subiect³⁾.

Fascicola I a primului volum cuprinde următoarele articole: G. VIDOSI, *L'Atlante Linguistico italiano, Questioni di metodo e*

·) În descânțete.

²⁾ *Bolletino dell' Atlante Linguistico italiano*, promosso dalla Società filologica friulana « G. I. Ascoli ». Udine, An. I, fasc. 1 (1933), fasc. 2 (1934, p. 118, cu o hartă: an. fasc. 1 (1935), p. 47.

³⁾ Pentru diferențele dintre AIS. și ALR., v. S. Pușcariu, în DR., VI, p. 504—518, iar pentru metoda de lucru a ALR.-lui articolul meu din *Revue de Linguistique romane*, IX, p. 86 și urm.

di fini, (p. 4—27). Autorul răspunde obiecțiunilor lui G. Bottiglioni în legătură cu chestionarul ALIT.-ului, cu teritoriul de explorat, cu felul de chestionare și notare a răspunsurilor, cu calitățile anchetatorului, etc., arătând, comparativ, care sunt deosebirile dintre ALIT. și AIS. (Atlasul Linguistic svițero-italian de K. Jaberg, și J. Jud¹). După șase ani de anchetă și după 289 de comune studiate, suntem în măsură să declarăm juste toate afirmațiile lui Vidossi. Fiind deosebite împrejurările sociale și politice ale țării noastre, ALR.-ul se va deosebi și de ALIT., însă deosebirile nu vor fi de natură principială, ci numai de amănunte și, probabil, și în ceea ce privește felul de publicare al hărților. Pentru noi rămân indiscutabile calitățile de anchetor ale lui Ugo Pellis, cu care am avut fericirea să colaborăm în două rânduri. Nu ne îndoim nici de sinceritatea și grija cu care P. Scheuermeier a notat răspunsurile primite, fiindcă la Sant Angelo Lodigiano (de lângă Milano), am participat la ancheta pe care o făcea, în 1927. În volumul introductiv al ALR.-ului vom arăta ce datorăm acestor doi anchetori și lui A. Griera din punct de vedere al metodei.

M. BARTOLI, *La norma delle aree laterali* (p. 28—36). Autorul insistă, dintre «normele» lingvistice (cu care s'a ocupat în: *Introduzione alla neolinguistica, Principi, Scopi, metodi*, Roma, 1925), numai asupra ariilor laterale, care servesc la stabilirea raportului cronologic între două faze lingvistice, deci numai asupra unei părți «molto modesta» din istoria limbajului. CAPUT și TESTA servesc ca exemple instructive pentru arii laterale în domeniul romanic de astăzi. TESTA avea înțelesul de «vas de argilă»; înțelesul de «cap» apare mai târziu cu câteva secole. Faza veche, CAPUT, se întâlnește în Peninsula Iberică și «balcanică», prin Peninsula «balcanică» înțelegând și teritoriul limbii române. Faza mai nouă TESTA, este caracteristică Italiei și Galliei transalpine (adică limbii franceze). Din multele exemple ale teritoriului romanic, Portugalia și Catalonia, față de Castilia, reprezintă arii laterale. Concluzia este: «dacă dintre două faze una se află (sau se afla) într'o arie laterală și alta într'o arie intermediară, faza din aria laterală este de obicei mai veche decât faza din aria

¹) Cf. *Bolletino*, I, Nr. 2, p. 72, nota 1.

intermediară » (centrală). Deci ariile laterale conservă, de obicei, faza care în aria intermediară a fost acoperită de inovațiune (p. 30). La p. 30—31 autorul răspunde la obiecțiunile care s'ar putea aduce acestui principiu, arătând importanța Atlaselor pentru ilustrarea acestor probleme.

Din materialul adunat pentru ALR. ne permitem a semnala două cazuri, unul de natură lexicală și altul de natură fonetică, care ilustrează neîndoielnic vechimea ariilor laterale. PECORARIUS este termenul vechiu care astăzi se păstrează în aromână, meglenoromână (*picurar*), istroromână (*pecurâr*)¹⁾ și, în parte, în dacoromână (*păcurar* « cioban »). În dacoromână el este limitat la cea mai mare parte a Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului. În Ardeal nu se întâlnește în regiunile sudice, în care « ciobanii » au obiceiul de a trece în Vechiul Regat pentru iernatec. *Cioban*, termen mai nou, fie de origine turcească sau turanică (cumană sau pecenegă) a acoperit pe *păcurar* în Oltenia, Muntenia, Moldova, Bucovina, Basarabia și în o parte a Ardealului. Prin urmare, dialectele (arom. meglenorom., istrorom.) de o parte și regiunea din Ardeal de altă parte (păstrând pe *păcurar*), reprezintă arii laterale față de aria intermediară (centrală) a lui *cioban*, termenul nou care este astăzi și termen literar. Răspunsurile la întrebarea 1808 din ALR., dovedesc incontestabil acest fapt.

Din morfologie. La verbele de conj. I, Ind. prez., pers. I din pl. corespunzătoare lat. AMUS ar fi trebuit să fie *-ăm*. Astăzi în dialectele aromână²⁾ și meglenoromână³⁾ și în dacoromână există forma *-ăm* (noi *dăm*, *stăm*, *aflăm*), deci cu un *a* > *ă* neexplicat până acum. Această fază reprezintă, potrivit principiului stabilit de Bartoli, faza intermediară, inovatoare, recentă. Faza veche, corespunzătoare lui -AMUS o păstrează dialectul istroromân, în care *-ăm* (*-ân*) reprezintă un *-ám* (accentuat, căci numai *á* > *â*⁴⁾) Această fază am întâlnit-o în părțile estice ale Basarabiei, unde pentru formele literare: noi *dăm*, *stăm*, *lucrăm*, etc., am înregistrat noi *dam*, *stam*, *lucram*, etc. În acest caz istroromâna și regiunea

¹⁾ La I. Popovici, *Dialectele române din Istria*, Halle, 1909, gl. s. v. *ovšâr*.

²⁾ V. Th. Capidan, *Aromânii*, București, 1932, p. 439.

³⁾ Idem, *Meglenoromânii*, București, 1935 p. 158; lui *-om* îi corespunde un *-ăm*.

⁴⁾ S. Pușcariu, *Istroromânii*, II, București, 1926, p. 74, § 17.

estică a Basarabiei (de lângă Nistru și de dincolo de acest fluviu) reprezintă arii laterale, deci vechi, față de aria cu *-ăm* din dacoromână, aromână și meglenoromână ¹⁾.

UGO PELLIS, în *Note sul gergo sardo* (p. 37—40), prezintă bogate contribuții asupra « argot »-ului sard din Cagliari, culese dela subiectul cu care ancheta, completând în mare măsură informațiile lui M. L. Wagner din *Über Geheimsprachen in Sardinien* (din « Volkstum und Kultur der Romanen », I (1928), p. 69—94). [A se vedea și notele bibl. din acest *Bol.* an. II (1), p. 41—42, tot de Pellis]. În capitolul: *Bibliografia*, se recensează lucrarea lui Ios. Schrijnen, *Essai de bibliographie de géographie linguistique générale* (1933).

Fasc. I din primul volum mai cuprinde informații despre anchetele ALIT.-ului, despre sumele cheltuite și o listă a autorităților italiene și a particularilor care sprijinesc această operă de importanță națională ²⁾. Fascicola se încheie cu o telegramă a lui M. Bartoli, prin care urează Academiei Române (Școalei Române) din Roma, « să aibă viață lungă ».

Fascicola a doua a anului întâiu cuprinde următoarele studii: UGO PELLIS, *Cinquanta inchieste linguistiche in Sardegna* (p. 49—77). Autorul, pe lângă probleme importante pentru filologia italiană, insistă și asupra unor chestiuni de metodă pentru anchetele dialectale. Cadrul acestor mențiuni nu ne permite să insistăm prea mult. Cu toate acestea ele merită să fie semnalate. Se arată necesitatea cunoașterii terenului de anchetat nu numai din punct de vedere lingvistic, ci și pe traja familiarizarea anchetatorului cu sunetele dialectului. Se știe că Sardinia reprezintă insula în care « latinitatea » s'a păstrat mai bine; era nevoie deci de cea mai mare grijă

¹⁾ Aceeași situație o are *nas-nari*, *oghndă-cotătoare*, *cumnecătură-grijanie* (împărtășanie), etc.

²⁾ Pentru cel care va face, mai târziu, o comparație între autoritățile noastre și cele italiene în ce privește sprijinul material pe care l-au acordat Atlaselor limbii lor este, credem, util să menționăm că Provincia Udine a contribuit pentru ALIT. cu 50.000 de lire, orașul Udine cu 25.000 de lire, Ministerul Educației Naționale cu 300.000 de lire. Persoane particulare figurează cu sume care variază între 6.000 și 10.000 de lire. Situația dela noi se arată în DR., VI, p. 661—662 și în DR., VII, p. XV.

pentru a prezenta o imagine clară a acestui ținut (v. în deosebi p. 72, nota 1 și mai ales n. 2)¹⁾. Experiența de anchetator a lui Pellis era impresionantă: 300 de localități anchetate. (În *Bol.*, an. II (fasc. 1), p. 44, se dau ca studiate până în prezent 428 de comune). Suntem în măsură să ne dăm seamă cât poate câștiga, în toate domeniile, cel care a anchetat trei sute de sate. Se știe că Sardinia s'a bucurat de merituosele și importantele lucrări ale lui M. L. Wagner (v. p. 49 și 72, notele 4 și 8). Între studiile sale și ancheta pe care a făcut-o (tot Wagner) pentru AIS. (în 1925—1927), sunt la mijloc mai bine de două decenii (v. p. 72, n. 6). Din cele 50 de localități pe care le-a anchetat Pellis, zece figurează și în AIS., anchetate de Wagner. (După *Bol.*, an. II (fasc. 1), p. 44, ancheta s'a continuat în Sardinia, ajungându-se la 108 puncte). Anchetatorul ALIT.-ului prezintă comparativ diferențele dintre o anchetă și cealaltă, constatând că deosebiriile au mai mult aspect fonetic decât lexical²⁾ (p. 49). Vom pomeni aceste deosebiri, fiindcă chiar din înșirarea lor se va vedea că unele sunt datorite « specialistului » în anchetă, iar altele împrejurării că Wagner nu era italian. Ele sunt: a) deosebita « reacțiune » a subiectelor întrebate³⁾;

¹⁾ În 1933, luna Octomvrie, Ugo Pellis, în ancheta la Istroromâni, ne-a mărturisit merituosa lui strădanie de a se familiariza cu graiurile din Sardinia. Ancheta a început-o numai după ce a fost bine inițiat în finețele lingvistice locale. Adăugăm că pentru anchetatorii ALR.-ului nu s'a pus această problemă, mai ales când a fost vorba de teritoriul dacoromân, deoarece, cum vor arăta hărțile, unitatea de graiu este incomparabil mai mare decât în oricare limbă romanică. Cunoașterea preliminară a terenului de anchetat s'a pus numai în ce privește dialectele aromân, meglenoromân și istroromân. Și în aceste anchete n'am întâlnit dificultăți atât de mari, fiindcă cunoșteam destul de temeinic domeniul înainte de a începe ancheta. Prezența lui Th. Capidan, în ancheta dela Aromâni și Meglenoromâni și chiar a lui Ugo Pellis la Istroromâni sunt o dovadă de felul cum am procedat. Cercetătorii materialului nostru vor arăta măsura în care ne-am îndeplinit misiunea.

²⁾ ALR.-ul are, cum se știe, doi anchetatori, însă nefiind identici nici chestionarul, nici punctele de anchetat, se poate vorbi mai curând de două anchete paralele, care se completează una pe alta. Cu toate acestea, atât E. Petrovici, cât și eu, am recunoscut adesea deosebiri în notația diferitelor sunete, deosebiri rezultate din felul deosebit de a percepe unele nuanțe. Ele însă nu merg atât de departe ca cele pe care le remarcă Pellis față de Wagner (p. 51).

³⁾ Este impresionant procesul psihologic al subiectului pus de anchetator la un examen asupra graiului pe care-l vorbește. El se interesează de locul de naștere, de poziția socială, chiar de situația părinților. Devine bănuitor când te vede că

b) felul deosebit de a face ancheta ¹⁾; c) un interes mai mult lexical (în ancheta lui Wagner ²⁾); d) diverse aptitudini acustice între anchetori, reflexe (« în dependența »), ale limbii lor naționale ³⁾); e) o autosugestie și consecvente reconstruiri analogice, mult mai ușoare (« facile ») la un « specialist » decât la un anchetator nespe-

nu ești stăpân pe « finețele » semantice sau fonetice ale graiului pe care-l cercezezi. Dacă nu-i cunoști viața lui intimă, înțeleg felul lui de trauc, el devine ironic. În minte-mi vine un caz, dintre multe. Însoțitorul meu prin Basarabia, bucureștean de origine, trăit numai în Capitală, întreabă pe subiect despre utilitatea și felul de întrebare a unor obiecte casnice. Subiectul îi răspunde ironic și nu-i mai acordă nici o atenție când îi recunoaște marea lui nepricepere.

¹⁾ Pellis arată deosebiri esențiale (la pag. 52—54) între felul de chestionare al ALIT.-ului și cel al lui Wagner. Ni se pare că deosebirile arătate de Pellis reprezintă caracteristica cea mai de seamă a Atlasului italian.

²⁾ ALIT.-ul a plasat aproape toate cuvintele în fraze. Anchetatorul, când nu este vorba de a scrie fraza întreagă (trecută în chestionar pentru importanța ei morfologică), desprinde din răspuns numai cuvântul care interesează chestiunea. Evident, acest principiu își are o importanță indiscutabilă: cuvintele nu trăiesc zolate, ci în fraze, care exprimă ideile, gândul individului vorbitor. Cu toate acestea, experiența ne îndreptățește să spunem că nu toate frazele sunt potrivite pentru întreg teritoriul anchetei. Iată o întrebare din ALR., Nr. 336: *Șura se află îndărătul casei. Pe noi ne interesa adverbul îndărăt. Ce se întâmplă cu această frază? Cuvântul șură este înlocuit în multe părți prin sinonimele: săivan, porată, etc., fiindcă, din punct de vedere al construcției, există deosebiri în urma împrejurărilor economice, care nu pot fi identice în cuprinsul unei țări. Altădată nici nu există asemenea acaret. Sunt cazuri când șura este 'lângă casă', 'alături de casă' sau chiar înaintea casei. Noi credem că anchetatorii Atlaselor, în interesul științei și fără nici o micșorare a meritelor lor, sunt datori să spună limpede, la fiecare chestiune toate neajunsurile, lipsurile sau chiar greșelile pe care le-au observat de-a-lungul cercetărilor. Nimeni, ca ei, nu este în măsură să cunoască părțile bune și slabe ale chestionarului, pe care ajung să-l știe pe de rost. ALR.-ul va menționa în legenda fiecărei hărți, tot ce s'a putut observa în cursul anchetei. Vom atrage atenția cercetătorului asupra « greșelilor » de care nu putem fi înnovați. Nimeni nu poate cunoaște toate finețele graiurilor pe care are să le transmită posterității.*

³⁾ Credem că nu se pot nega calitățile « străinului » în anchetă. Cu toate acestea nouă ni s'a dat ocazia să constatăm că un străin interpretează sunetele având în subconștient un sistem de sunete caracteristice limbii sale materne. Aș putea spune că și un anchetator indigen interpretează un alt graiu prin imaginile acustice ale sunetelor din graiul său părintesc. O diferență însă între străin și indigen este totuși incontestabilă și această diferență trebuie să se oglindască în răspunsurile pe care le notează (v. și Pellis, p. 51).

cializat ¹⁾; e) câteva « lapsus »-uri în transcrierea manuscrisului ²⁾; f) mari distanțe de timp între o anchetă și cealaltă ³⁾.

Capitolul « Le Inchieste » (p. 54—71) este deosebit de interesant prin contribuțiile de ordin social în dezvoltarea fenomenelor de limbă (tendința de a articula cât mai distinct dă naștere la

¹⁾ Nu știm dacă e cazul la Wagner, dar nouă ni s'a dat ocazia să vedem « specialiști » în anchetă, care procedau altfel decât cum s'a obișnuit în cercetările de geografie lingvistică. Căutau să scoată dela subiect « cuvinte moarte », arhaisme, de a căror etimologie sau valoare semantică erau preocupați în cercetările lor. Insistau asupra unor înțelesuri atât de mult, încât în pauza necesară în anchetă, subiectul se căina de « chinu. » la care este supus. Mai interesanți sunt cei cari se îndoesc de răspunsurile subiectelor. Subiectul afirmă categoric: « eu așa știu », « așa am apucat zicând părinții ». De sigur forma cuvântului dărâma unele teorii ale cercetătorului; era firesc să intervină o latură sentimentală în judecarea răspunsului. Când « terorizezi » subiectul, de sigur că acesta, ca să scape, confirmă tot ceea ce vrei să-ți confirme. — Anchetatorul pe teren trebuie să fie *numai anchetator*, chiar și atunci când are o pregătire lingvistică. Un tânăr filolog participă în anchetă în câteva sate. Subiectul răspunde liniștit. În pauză discutăm metoda de chestionare. Îmi obiecționează că pluralul unui cuvânt notat de mine nu poate fi real, ar fi trebuit chestionat subiectul încă odată. Îl rog s'o facă personal. A doua oară subiectul răspunde cu o formă din limba literară. Satisfacția tânărului filolog a fost de scurtă durată; în satul următor subiectul răspunde tot cu forma de plural care nu era literară. Anchetatorul notează, fără să discute; cel care asista intervine a doua oară și iar obține forma din limba literară. Procedul tânărului filolog numai metodă de geografie lingvistică nu este!

²⁾ ALR.-ul e fericit de a fi găsit mijlocul de a evita greșelile care sunt datorite copierii manuscrisului. Răspunsurile se scriu pe fișe perforate, numerotate cu numărul întrebării din chestionar. După ce sunt stampilate cu numărul cartografic și numele satului anchetat, ele trec direct la cartograf. Deci și transcrierea și corectura se face după original.

³⁾ Adunarea materialului pentru un Atlas lingvistic trebuie să se facă într'un timp cât mai scurt, fiindcă graiul este într'o permanentă « fierbere ». Ceea ce notezi astăzi, nu se va nota peste zece ani, chiar în același loc și chiar la același subiect. De sigur în linii mari graiul nu se schimbă; în amănunte, în particularități fonetice schimbările se petrec sub ochii noștri. Ne amintim de un fapt caracteristic. Al nouăsprezecelea punct al anchetei definitive pentru ALR. a fost comuna mea natală. Școala, lipsa din comună ani de-a-rândul, m'au făcut să-mi pierd particularitățile fonetice locale. Am rămas foarte mirat când am auzit că se zice *dzî* și nu *zî*, cum credeam. Prefacerea aceasta rapidă este pricinuită la noi de împrejurările sociale deosebite după Războiul mondial. Greutatea realizării acestui deziderat o recunoaștem. La un capăt Atlasul lingvistic este învechit, iar la altul el este nou!

reduplicarea consonantelor care se află între vocale; p. 55), prin lămuririle ample asupra persoanelor care au dat informații, precum și prin particularitățile de natură fonologică care sunt remarcate cu o claritate deosebită. O problemă, cu care anchetatorii ALR.-ului nu se împacă, este colaborarea mai multor subiecte pentru « reușita anchetei » (p. 72). La noi intelectualii sunt cei mai slabi informatori. Stăpâniți de ideea de a-și însuși cât mai repede « limba comună », elimină tot ceea ce este caracteristic graiului. Consideră o rușine a vorbi ca țăranul. Preotul și învățătorul satului declară « solemn » că la ei în sat se vorbește cea mai « frumoasă limbă », « ca în carte », pe când, în realitate, graiul este în plină forță față de așa zisa « limbă literară ». O colaborare cu intelectualii a fost imposibilă, chiar și atunci când erau numai « spectatori ». Forțau pe subiect să declare că există în sat cuvinte pe care ei le știau din carte. La Timpeni (jud. Olt), în prezența lui E. Gamillscheg dela Berlin, preotul și învățătorul sileau pe subiect să declare că « drumului pe unde merge apa », « patului apei » (întrebările noastre sunt indirecte în marea lor majoritate) i se zice *albie*. Subiectul susținea că el n'a auzit vorba aceasta; el știe că i se zice numai *viu apei* (cf. arom. *vița di moară* « pâraul morii » Pleasa 1846; *d-îu s-scătă vița* « de unde se începe pâraul » « Pleasa 1842). Preocupat de obiecțiile « autorităților », după incident a doua zi chiar, ne ruga să-l credem că el n'a auzit vorba *albie*. E probabil că împrejurările din Sardinia să fie deosebite și acești colaboratori să fie utili pentru anchetator. Nouă nu ne-au ajutat, ci ne-au stricat întotdeauna. Când apăreau « binevoitorii colaboratori » întrerupeam ancheta.

La p. 72 a acestui substanțial articol, Pellis prezintă o statistică despre subiecte (după sex, vârstă și profesiune) interesantă pentru situația socială a celor care au transmis posterității graiurile din Sardinia.

Mărturisirile lui Pellis din Sardinia sunt o dovadă a seriozității și meticulozității care a depus-o și o garanție pentru întreaga ancheta monumentalei opere ALIT. Tenacitatea, perseverența și talentul cu care îndeplinește această grea misiune naște admirația și recunoștința tuturor linguiștilor și filologilor.

G. VIDOSI, *L'Atlante demologico tedesco* (p. 77—95). Autorul arată, cu bogate informații și importante observații cum s'a născut

ideea Atlaselor folklorice (și etnografice) și felul cum, în Germania, W. Pessler, plănuia, încă din 1907, o asemenea lucrare. Mijloacele pentru înfăptuirea acestei lucrări în Germania permit însă începerea ei abia în 1928. *Atlas der deutschen Volkskunde* va forma una din lucrările de o mare valoare științifică și un nou instrument de investigații și pentru linguiști. Cuvintele dintr'o limbă sunt legate de lucrurile pe care le denumesc.

Autorul se ocupă pe larg cu felul de organizare a acestei opere, cu chestionarul ei, cu felul cum se adună materialul, cu informatorii (mai ales învățători), — un fel de membrii corespondenți — felul cum sunt instruiți și supravegheați. Organizația și felul de lucru este de admirat. Se observă și în Germania, ca și la noi, la Muzeu, greutatea de a avea constant același număr de răspunsuri la fiecare chestionar (cf. p. 92, n. 44 și 45). La primul chestionar au răspuns în Germania 14.000, la al doilea mai puțin, iar la al treilea 18.000 de corespondenți. Ceea ce ajută în mare măsură la redactarea răspunsurilor este pregătirea și dezvoltarea interesului viitorilor învățători germani încă de pe băncile Școlii normale, în care se dă atenție deosebită folklorului și etnografiei.

G. Vidossi a adus un real serviciu viitoarelor Atlase de acest fel când a arătat cum sunt redactate hărțile și mai ales sumele (impresionante) care se cheltuesc ¹⁾ pentru adunarea, redactarea și tipărirea acestor hărți.

Era firesc ca autorul să arate și ce s'a făcut în acest domeniu în Italia și felul cum ar trebui alcătuit un Atlas folkloric și etnografic pentru teritoriul țării.

De sigur, că viitorul Atlas folkloric (și etnografic) al României va trebui să țină seamă de felul de lucru al celui german și de experiența câștigată în acest domeniu. Realizarea lui n'ar reclama nici cheltueli prea mari, dacă s'ar instrui, încă din ultima clasă a Școlii normale, viitorii învățători, deci corespondenți ai Atlasului. Ușor s'a putea alcătui un manual de metodă, care să fie

¹⁾ Un chestionar, distribuit în 20.000 de exemplare (cu expediție cu tot) costă 20.000 de mărci. Gruparea materialului pe o hartă costă 1.000 de mărci. Scăzând economiile care se pot realiza prin mecanisme, costul aproximativ al unei hărți este de 400—500 de mărci.

pus la dispoziția profesorului de limba română, prin care să fie inițiați viitorii corespondenți, pentru ca să respecte motivele pe care le comunică direcției. Fișele atlasului german reprezintă un model dintre cele mai bune.

Anuarul Arhivei de Folklor al Academiei Române ar putea face încă de pe acum pregătirile necesare și peste câțiva ani o neprețuită comoară, sortită altfel peirii, ar fi salvată și pusă la dispoziția cercetătorilor.

M. BARTOLI, *Analogie di metodo fra la storia dei linguaggi e quella delle tradizioni popolari* (p. 95—101). Acest articol al învățatului lingvist italian a format una din problemele pe care le-a prezentat la al treilea Congres internațional de lingvistică ținut în Septembrie la Roma, în 1933. Autorul pleacă dela părerile lui G. Vidossi și V. Santoli care constată că în analiza fenomenelor de folklor problemele care se pun (recunoscând originea individuală a oricărei inovațiuni) sunt: 1) determinarea raportului cronologic al creațiilor; 2) centrele din care s'a răspândit motivul; 3) cauzele transformărilor suferite de acesta.

Autorul demonstrează, prin geniala sa creație a valorii ariilor lingvistice stabilite în monumentală lucrare, *Introduzione alla neolinguistica, Principi, scopi, metodi*, Firenze, 1925), că aceste condiții, cerute interpretării fenomenelor folklorice (sau etnografice), sunt valabile și pentru cele lingvistice. Ilustrând această identitate în analizarea și interpretarea faptelor prin exemple bogate, interesante și generatoare de idei, autorul încheie: « La linguistica, la demologia e le altre discipline storiche sono sorelle, che si aiutano e si consigliano a vicenda. Quale sia poi la più saggia consigliera non si puo dire in modo assoluto: talora è l'una e talora è l'altra. Ma tutte e sempre hanno qualche cosa da imparare l'una dall'altra » (p. 101).

În capitolul: *Recensii* (Recensionii), M. Bartoli și G. Vidossi se ocupă cu lucrarea lui R. Giacomelli, *Atlante linguistico-etnografico dell'Italia e della Svizzera italiana* (extras din *Archivum Romanicum*, XVIII), care a făcut un control fonetic în 17 puncte anchetate de P. Scheuermeier pentru AIS. (p. 106—108).

Ultimul capitol: *Notizie bibliografiche e varie* (p. 102—112), ține în curent pe cetitorii Buletinului, prin notițe semnate de M.

Bartoli, G. Vidossi mai ales și B. A. Terracini, cu toate Atlasele lingvistice care se proiectează sau la care lucrările au început până acum. Atlasul Lingvistic Român se bucură de o atenție deosebită și de interesante observații (p. 110—111), din care unele le-am remarcat și noi.

Fascicola se încheie cu o dare de seamă asupra situației anchetelor, a mijloacelor financiare și un scurt necrolog despre V. E. Chiaudino, care organiza și grupa fișele ALIT.-ului la biroul din Torino.

Anul al II-lea (fasc. 1) al acestui Buletin (apărut în Sept. 1935), cuprinde următoarele articole:

S. PAPP, *Piano d'un Atlante linguistico ungherese* (p. 1—16). Viitorul anchetator al acestui atlas arată principiile de care va fi condus în redactarea acestei opere¹⁾. Nu suntem de loc de aceeași părere în ce privește rolul și importanța intelectualilor satelor pentru adunarea materialului de limbă dintr'un atlas²⁾. Cu răspunsuri inegale și des falsificate inconștient nu se poate face un Atlas lingvistic.

UGO PELLIS, Urzulei, *Appunti su uomini, luoghi, cose, parole* (p. 17—28). Anchetatorul ALIT.-ului aduce importante contribuții asupra graiului grupului Urzulei din Prov. Nuoro din Sardinia. Moara purtată de măgari (s. catări, cai) am întâlnit-o și la noi în com. Gura Galbenă, jud. Tighina. Acest articol, în partea lui introductivă, este plin de umor și reprezintă o bună și instructivă lecție pentru viitorii anchetatori.

Capitolul următor *Relazioni varie su atlanti linguistici e demologici*, (p. 29—36), este bogat în informații deosebit de utile

¹⁾ Cf. și S. Papp, *Die Sprachatlasarbeiten der Welt*, extras din «Scientia» (1934), p. 27—102. La pag. 40 găsim o frază, cu tâlc, care ne privește: «In Anbetracht dessen, dass der rumanische Sprachatlas sich einer grossen moralischen und materiellen Unterstützung durch die vornehmsten Stellen erfreut, erscheint es als sehr wahrscheinlich, dass sich im Arbeitsprogramm keine grösseren Unterbrechungen ergeben werden». Răspunsul îl dă introducerea acestui volum al Dacoromaniei, unde se vede că prima anchetă a ALR.-ului este încheiată, și publicarea materialului începe.

²⁾ V. S. Pop, *Buts et méthodes enquêtes dialectales* (extras din «Mélanges de l'École roumain en France», Paris, 1927, p. 176—191).

despre: Atlasul lingvistic svit̃ero-italian (de J. Jud), despre cel catalan (de A. Griera), despre cel slovac (de *Václav Vázny*) și *Note* asupra stadiului actual al lucrărilor de geografie lingvistică berberă (de A. Basset).

Urmează *Recensii* (p. 37—38) și notițe bibliografice despre: Atlasul Lingvistic și etnografic al Corsicei (p. 39); apoi un raport al lui A. Meillet și L. Tesnière despre Atlasele slave.

Fascicola se încheie cu o dare de seamă despre ALIT. Din aceasta constatăm că în Sardinia s'au anchetat 108 puncte, deci o rețea foarte deasă. Cu aceste puncte ALIT.-ul are 428 de comune studiate, 650.000 de fișe și 4.100 de fotografii.

SEVER POP